

EDITOR COORDONATOR

OANA ZAMFIRACHE

Corupția ucide?

CURTEA @ VECHE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Corupția ucide? / ed. coord.: Oana Zamfirache. - București :
 Curtea Veche Publishing, 2019
 ISBN 978-606-44-0421-3

I. Zamfirache, Oana (ed.)

821.135.1

Redactor: Ludovic-Ștefan Skultéty
 Corector: Elena Tătaru
 Tehnoredactor: Dana Ionașcu

CURTEA VECHE PUBLISHING
 str. Aurel Vlaicu nr. 35, București, 020091
 redacție: 0744 55 47 63
 distribuție: 021 260 22 87, 021 222 25 36, 0744 36 97 21
 fax: 021 223 16 88
 redactie@curteaveche.ro
 comenzi@curteaveche.ro
 www.curteaveche.ro

© Curtea Veche Publishing, 2019
 pentru prezenta ediție

CUPRINS

<i>Introducere</i> , Oana Zamfirache	7
<i>Protestele în epoca anticorupției. Un caz românesc</i> , <i>Diana Mărgărit</i>	11
<i>Corupția și justiția. Corupția din justiție</i> , <i>Cristi Danileț</i>	23
<i>Toată lumea din familia noastră</i> , <i>Laurențiu Ungureanu</i>	37
<i>Noaptea, ca hoții</i> , <i>Radu Ghelmez</i>	47
<i>Anticorupție sau antidemocrație</i> , <i>Dragoș Dodu</i>	61
<i>Corupția și dezideratul succesului</i> , <i>Alec Bălășescu</i>	73
<i>Corupția și disfuncționalitatea democrației</i> , <i>Dorina Pătrunsu</i>	87
<i>Corupția ucide, dar corupții nu sunt ucigași</i> , <i>Emilian Mihailov</i>	103
<i>Două povești: un abuz și un act de corupție</i> , <i>Șerban Marinescu</i>	113
<i>Dacă nu ai intrare, ești într-o situație fără ieșire</i> , <i>Raluca Feher</i>	129
<i>Corupția din lăcomie versus corupția de nevoie</i> , <i>Oana Zamfirache</i>	149

Unul dintre cele mai mari probleme ale societății noastre este corupția. Aceasta este o problemă care afectează toate nivelurile societății, de la politicieni la funcționari publici, de la judecători la polițiști. Corupția este o boală care se transmite de la o generație la alta, și care poate fi evitată doar prin educație și prin lege.

Corupția este o problemă care a existat de la începuturile civilizației. În epoca modernă, corupția a devenit o problemă mai acută, datorită dezvoltării economiei și a complexității societății. Corupția este o boală care poate fi evitată doar prin educație și prin lege.

Corupția este o boală care poate fi evitată doar prin educație și prin lege. Aceasta este o problemă care afectează toate nivelurile societății, de la politicieni la funcționari publici, de la judecători la polițiști. Corupția este o boală care se transmite de la o generație la alta, și care poate fi evitată doar prin educație și prin lege.

Cana Zamfirache

Diana Mărgărit

Proteste în epoca anticorupției. Un caz românesc

În ciuda faptului că se vorbește foarte des despre corupție în spațiul public românesc, conceptul ei rămâne unul controversat, cu multiple sensuri și semnificații care deseori sunt greu de reconciliat. Cu toate acestea, termenul de corupție este de obicei asociat cu divergența dintre interesul public, sau comun, și interesul propriu, sau particular. Cu alte cuvinte, potrivit acestei accepțiuni, un act de corupție presupune un set de acțiuni întreprinse în vederea satisfacerii interesului particular în detrimentul celui public. Aprofundarea fenomenului corupției pune o serie de probleme, deoarece înțelegerea mecanismelor de natură psiho-socială care îi determină pe indivizii ce ocupă funcții publice să recurgă la astfel de fapte este mai puțin relevantă decât cea a condițiilor sociale, economice și politice care fac posibilă corupția.

Din punct de vedere politic, corupția se referă la maniera în care politicile de stat reflectă aproape exclusiv interesele clientelare ale grupurilor aflate în cercul puterii, ignorând norme, reguli, legi și așteptările cetățenilor. Așa cum observa Mark Philip în 2014, într-un studiu apărut în *Routledge Handbook of Political Corruption*, corupția determină înlocuirea vechiului sistem politic sau funcționarea în paralel cu el a unui alternativ, fără reguli stabile, imprevizibil și clientelar.¹ De altfel, corupția devine condamnată nu doar pentru că presupune deturnarea bunului public în interes privat,

¹ Mark Philip, „The Definition of Political Corruption“, în Paul M. Heywood (ed.), *Routledge Handbook of Political Corruption*, Routledge, Londra, 2014, p. 22.

ci mai ales pentru că are nevoie de un sistem cu reguli și norme proprii, care să o facă posibilă. Mai mult, ea este un fenomen tentacular, care se extinde rapid de la un domeniu la altul. Corupția nu funcționează izolat, insular, iar consecințele sale pot avea multe ramificații. În plus, corupția în sfera politică presupune ca un reprezentant al statului (sau un grup de demnitari) să încalce reguli și norme pentru a obține beneficii pentru sine sau pentru alții, în detrimentul interesului public, să faciliteze accesul la anumite servicii unor agenți care, de drept, nu ar avea acces la ele etc. De exemplu, atunci când a pus presiune pe politicieni pentru a vota în parlament o lege care i-ar fi permis exploatarea minieră de la Roșia Montană și exproprierea în condiții îndoielnice a locuitorilor, Gabriel Resources a avut în vedere scurtcircuitarea regulilor statului de drept în luarea deciziilor.

Corupția politică se desfășoară pe două mari paliere: pe de o parte, la nivel faptic, prin deturnarea sau furtul bunului public și, pe de altă parte, la nivel legislativ, prin schimbarea reglementărilor, normelor și legilor în așa fel încât faptele de corupție să nu mai fie ilegale. Astfel, corupția nu poate coabita cu democrația, fiindcă cea din urmă va avea tendința de a crea instituții care să o controleze și să o limiteze. Din acest motiv, corupția se manifestă cu atât mai puternic cu cât drepturile civile și politice ale membrilor societății sunt mai puțin respectate, iar instituțiile democratice sunt mai slăbite și mai inefficiente, sfârșind prin a fi aservite unor interese particulare.

Corupția este un fenomen răspândit în întreaga lume, cu intensități și manifestări diferite. În majoritatea statelor lumii, prezența corupției este mai curând regula decât excepția, iar indicele de percepție a corupției din 2018 realizat de

Transparency International¹ confirmă acest fapt. Raportat la un scor maxim de 100 și analizând 180 de state, cele aflate în fruntea clasamentului, adică acelea care sunt percepute ca fiind cele mai puțin corupte, Danemarca și Noua Zeelandă, au obținut 88, respectiv 87 de puncte; însă mai mult de două treimi dintre statele lumii au sub 50. Printre acestea se află și România, cu un scor de 47, sensibil mai bun față de anii precedenți (excepție făcând anul 2017, când a obținut 48), dar insuficient pentru a indica schimbări semnificative. Așadar, nu există țări fără corupție, dar există țări în care corupția este prezentă într-un grad mai ridicat decât în altele. În plus, este necesar să evidențiem faptul că indicele mai sus amintit nu vizează propriu-zis corupția, ci percepția asupra corupției. În genere, analizele asupra fenomenului corupției operează cu percepții, și nu cu realități nemijlocite și incontestabile. De aceea, corupția și percepția asupra corupției sunt produse culturale, în sensul în care semnificația lor este dată de maniera în care le interpretăm raportat la un spațiu determinat, cu reguli și criterii proprii de stabilire a normelor și a abaterilor de la normă.

Relevanța percepției asupra corupției nu trebuie nicicând minimalizată, cu atât mai mult cu cât ea este ferm corelată, pe de o parte, cu neîncrederea dintre cetățenii unei societăți și, pe de altă parte, cu neîncrederea acestora față de

***Relevanța percepției
asupra corupției
nu trebuie nicicând
minimalizată, [...] ea
este ferm corelată, pe de
o parte, cu neîncrederea
dintre cetățenii unei
societăți și, pe de altă
parte, cu neîncrederea
acestora față de clasa
politică.***

1 Transparency International, 2019, *Corruption Perception Index*, <https://www.transparency.org/cpi2018>.

clasa politică. De pildă, un scor ridicat al percepției corupției este un semnal de alarmă important pentru investitorii străini care caută reguli sigure, predictibilitate, stabilitate fiscală și politică. Mai mult, el reprezintă un indicator al culturii neîncrederii prezente la nivelul societății în ansamblu. O persoană provenind dintr-o categorie marginalizată, vulnerabilă, fără acces la protecție și servicii sociale, care este deseori victimă a inegalității sociale, va percepe mai acut corupția decât indivizii aparținând unor grupuri sociale favorizate.¹ Astfel, din punctul ei de vedere, poziția sa precară în cadrul societății și nivelul scăzut de trai devin explicabile prin prezența corupției care favorizează o minoritate din sfera puterii în detrimentul majorității. Mai mult, anumite domenii sau servicii reglementate de stat, precum sănătatea, transportul, educația sau administrația, sunt cele mai expuse fenomenului corupției. În ciuda diversității cauzelor corupției, a metodelor prin care sunt comise acte de corupție și a contextului care o face posibilă, cetățenii de rând – în mai mare măsură dependenți de serviciile statului – sunt întotdeauna cel mai profund afectați.

Așadar, percepția asupra nivelului ridicat al corupției este corelată pozitiv cu neîncrederea, deoarece încălcarea legilor și nesancționarea comportamentului ilicit al politicianilor sau al diferitelor grupuri de interese generează suspiciune, nemulțumire și revoltă. Mai mult, lipsa încrederii, care are rolul unui liant social fundamental necesar pentru buna funcționare a tuturor mecanismelor instituționale, impersonale și legitime, și deci al unui garant al democrației, generează comportamente politice iliberale.² În consecin-

1 Natalia Melgar, Máximo Rossi, Tom W. Smith, „The Perception of Corruption”, în *International Journal of Public Opinion Research*, vol. 22, nr. 1, 2010, pp. 120–131.

2 Claus Offe, „Democracy and Trust”, în *Theoria: A Journal of Social*

ță, corupția și suspiciunea generată de corupție subminează democrația însăși.

După cum afirmă Alina Mungiu-Pippidi în cartea sa *În căutarea bunei guvernări. Cum au scăpat alte țări de corupție?*, un sistem politic lipsit de corupție este caracterizat drept „un regim care respectă un contract social bazat pe responsabilitate reciprocă și integritate, în cadrul căruia guvernul nu percepe impozite de la cei mulți ca să le distribuie câtorva sub formă de privilegii, iar statul este autonom față de orice grup de interese și capabil să caute cele mai bune soluții, maximizând protecția socială printr-un proces de consultare și transparență”¹. Ceea ce sugerează autoarea este că acest tablou nu reprezintă soluția ideală pentru o guvernare echitabilă și corectă, ci ceea ce oamenii percep drept echitabil și corect. Integritatea și responsabilitatea clasei politice, consultarea cetățenilor și transparența decizională ca principii de funcționare ale instituțiilor statului, echitatea socială transpusă la nivelul taxării și impozitării, luarea deciziilor conform interesului celor mulți, și nu doar al unor grupuri particulare, clientelare, iată câteva dintre ingredientele necesare unei bune guvernări.

Atunci când guvernele și politicianii eșuează în misiunea lor politică de reprezentare și guvernare în interesul cetățenilor, societății îi sunt la îndemână câteva instrumente prin care îi poate sancționa, printre care se numără votul și protestul. Votul este un instrument instituțional care oferă legitimitate deciziilor și actorilor politici, dar nu poate fi folosit decât relativ rar, de regulă odată cu ciclurile electorale. În comparație cu votul, protestul are avantajul spontaneității

and Political Theory, nr. 96, 2000, pp. 9–11.

1 Alina Mungiu-Pippidi, *În căutarea bunei guvernări. Cum au scăpat alte țări de corupție?*, traducere din engleză de Ioana Aneci, Polirom, Iași, 2017, p. 23.

și al reacției rapide a societății în fața unei decizii considerate nepopulare, injuste și nelegitime, dar forța sa politică este mult mai redusă. Protestele ultimilor ani din întreaga lume au fost expresia nemulțumirii cetățenilor față de politicile de austeritate și incapacitatea guvernelor de a lua decizii responsabile și echitabile. Mai mult, în țări precum România, situația economică precară și slabele performanțe de guvernare au fost deseori percepute ca fiind rezultatul incapacității statului de a gestiona problemele generate de corupție.

Începând cu 2012, România a cunoscut în mod constant episoade de contestare populară care au adunat mii de oameni pe străzile Capitalei și ale marilor orașe ale țării. Protestele anti-austeritate din 2012, cele împotriva exploatării miniere de la Roșia Montană și a gazelor de șist la Pungești, desfășurate între septembrie 2013 și februarie 2014, episodul Colectiv de la finele lui 2015, urmate de valul de mobilizare cetățenească împotriva Ordonanței 13 din februarie 2017 și protestul diasporei reprimat violent de către jandarmerie pe 10 august 2018, toate au avut un numitor comun. Deși cauzele au fost concrete, specifice, toate aceste proteste au condus, în cele din urmă, la discursuri și revendicări anti-guvernamentale și anticorupție. Astfel, probleme izolate au fost percepute de către opinia publică drept simptome pentru tarele structurale ale societății românești pe care actorii politici eșuaseră în a le corecta sau rezolva.

Spre deosebire de protestele anterioare, cele mai recente episoade de contestare au fost percepute de către media românească și cea străină ca fiind proteste anticorupție. Publicații precum *The Guardian*, *Euronews*, *Le Monde*, *Die Zeit* au lăudat reacția virulentă a societății față de ordonanța de urgență a guvernului (Ordonanța 13) care ar fi modificat Codul Penal în chestiuni legate de corupție la nivel înalt – fraudă, abuz de putere, conflict de interese, deturnare de fon-

duri – în beneficiul politicianilor și al celor deja condamnați. Episodul protestatar care a avut loc un an mai târziu, în 2018, a scandalizat societatea după ce forțele de ordine i-au atacat violent pe participanții pașnici din Piața Victoriei, dar în esență, la nivelul revendicărilor, el nu a reprezentat decât un ecou al celui din 2017.

De ce protestele din 2017 au reușit să mobilizeze cel mai mare număr de cetățeni din istoria recentă a României post-decembriste? Răspunsul la această întrebare stă în natura revendicărilor formulate de către protestatari. În ciuda eterogenității grupurilor implicate și a intereselor divergente, discursul anticorupție a fost cel care le-a mobilizat și le-a determinat să acționeze împreună. Corupția a reușit să coaguleze societatea românească mai mult decât oricare altă temă (sărăcie, austeritate, discriminare etc.). În realitate însă, succesul protestelor anticorupție rezidă în semnificația pe care corupția o are la nivelul mentalului social.

Afirmam mai sus că percepția asupra corupției este corelată cu nivelul de încredere al cetățenilor în clasa politică. Rezultatele unui sondaj CURS desfășurat la sfârșitul lui 2018 arată că mai mult de 70% dintre cetățeni și-au exprimat neîncrederea față de guvern, parlament și partide politice.¹ Mai mult, gradul ridicat al inegalității în distribuția veniturilor, dar și a expunerii la sărăcie² plasea-

1 Florin Pușcaș, „Sondaj CURS – Care sunt instituțiile în care românii au cea mai mare încredere”, *stiripesurse.ro*, 23 decembrie 2018, https://www.stiripesurse.ro/sondaj-curs-care-sunt-institutiile-in-care-romanii-au-cea-mai-mare-incredere_1313226.html.

2 Vezi statisticile Eurostat, în tabelul „Inequality of income distribution, 2016”, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Income_poverty_statistics#Income_inequalities și „At-risk-of-poverty rate, 2016”, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Income_poverty_statistics.

***Protestele anticorupție
din România
ultimilor ani sunt
expresia unei revolte
populare generate
de nemulțumirea
cetățenilor față de
disfuncționalitățile
majore ale unei
societăți lipsite
de echitate și
oportunități.***

litățile majore ale unei societăți lipsite de echitate și oportunități. Cu alte cuvinte, corupția devine denumirea generică dată de fiecare cetățean problemelor dintre cele mai diferite cu care se confruntă în viața cotidiană sau care afectează buna funcționare a societății ca întreg. Percepția asupra corupției este condiționată de neîncrederea față de reprezentanții politici, percepuți ca adversari ai societății, neîncredere pe care o condiționează și chiar o amplifică. Neîncrederea în clasa politică se traduce astfel în neîncredere față de instituțiile statului și, *in extenso*, în capacitatea regimului politic democratic de a le asigura propriilor cetățeni condiții pentru

crederea în clasa politică și de gradul ridicat al sărăciei și al excluziunii sociale. În plus, presiunile pe care guvernul le-a exercitat în mod constant asupra Direcției Naționale Anticorupție, și ineficiența acesteia de a gestiona mari cazuri de deturnare a fondurilor publice, precum Microsoft, Bechtel, Tel Drum sau Hexi Pharma, au demonstrat incapacitatea statului român de a rezolva problema corupției.

În consecință, protestele anticorupție din România ultimilor ani sunt expresia unei revolte populare generate de nemulțumirea cetățenilor față de disfuncționalitățile

PROTESTELE ÎN EPOCA ANTICORUPȚIEI

un trai decent. De aceea, percepția asupra corupției este un indicator relevant și de neignorare al fragilității societății și al gradului ridicat de expunere la pericolul populismului, naționalismului și chiar iliberalismului.

**Diana
Mărgărit**

este conferențiară în științe politice la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Domeniile sale de interes sunt mișcările sociale, democrația participativă și fenomenul protestatar din România începând cu anul 2012.